

אם-תעירו ואם-תעוררו את-האהבה עד שתחפץ: ס

רש"י

(כתובות קיא). אם-תעירו ואם-תעוררו את-האהבה - שביני לודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם. עד שתחפץ - בכל-עוד שהיא תקועה בלבי והוא חפץ בי. עד שתחפץ כמו 'עד שהמלך במסבו' - בעוד שהמלך במסבו. אם תעירו - אם תשיאו כמו: ויהי ערך (ש"א כח טו);

דעת מקרא

הם 'חיות בר' מבהקות, ואינם מקבלים מרות. הם גם חיות נחמדות במראה נורמן ובקלות תנועתן, והם סמל האהבה שהורה. ולפיכך משביעה בהם חולת האהבה את-בנות ירושלים (עי' גם מש' ד טו). אם-תעירו ואם-תעוררו את-האהבה - שלא תעירו ושלא תעוררו. שכן לשון השבועה: שבועה לעשות דבר נאמרת בלשון 'אם לא'. ושבועה שלא לעשות נאמרת בלשון 'אם'. וכונת השבועה הזו לא נתבררה כל-צדקה. ושמה יש לפרש, שהרעיה

לספוח השיר:

בשיר זה מתאר מצבה של חולת האהבה. המלה 'אתה' חוזרת בשיר הזה שלש פעמים, ונתכן שבפסוק ד, הפותח 'הביאני ומסים אהבה' יש לשון נופל על לשון. השיר רצוף בטוים עזים ולשונות שאינן נאות להאמר אלא בפי חולת אהבה. ועל פי 'הדגמא' חולת האהבה היא כנסת ישראל אשר בוערת בלבה אהבה ענה אל הקב"ה. וכנסת ישראל משביעה את-אמות העולם שלא יבקשו להפך את-האהבה שביניה לבין דודה - הקב"ה.

8 'תעירו - תעוררו' שתי צורות של פועל אחד ('תעירו' בניין הפעיל, 'תעוררו' בניין פיעל), ובאו יחד לחיזוק, כלומר: בשום פנים לא תעשו זאת. וקצת דומה לזה: סבוכי גם סבוכי (תה' קח יא) ועוד כיוצא באלה.
9 א. ועוד יש מפרשים, שחולת האהבה מתיראת, שמא אחת מבנות ירושלים תבקש לזכות באהבת דודה, והיא משביעתו שלא תעשינה כדבר הזה.
ב. לשון השבעה זאת חוזרת פעמים אחדות בשיר השירים: הלשון בג-ג חוזרת מלה במלה על האמור כאן. פעם שלישית חוזרת השבעה זו בשינויים אחרים כ-ח ד, והפסוק הקודם לאותה שבועה שם (ג ח) חזר על האמור בפסוק הקודם כאן (ב ז): שמאלו תחת וגו'. עוד השבעה מעין זו (אם כי בלשון אחרת) מצינו לקמן ה ח. ושם מסיים הכתוב 'כי חולת אהבה אני' ג. יש פרשנים וחוקרים שדימו לראות בחזרת ההשבעה הזאת ב'שיר השירים' מעין פזמון המחלק את הספר חלקים חלקים לפי עניין הספר. ואולם אין הדברים מסתברים - גם חז"ל במדרשיהם עמדו על חזרות אלו, ותלו בהן כמה דרשות ואגדות. ובכתובות קיא ע"א תלו בשבועות אלו כמה עניינים קשורים בעליה לארץ ישראל, דחיקת הקץ, וקרוב הגאולה במעשים מדיניים. ודרשות אלו חפסו מקום חשוב בדורות האחרונים כיוצאים על 'חבת ציון' והציונות' לפי התורה.
10 ועי' ב'דעת מקרא' לאיוב מ יז על 'יחפץ זבנו כמו ארו'.

ח קול דודי הנה-נה בא

מדלג על-ההרים מקפץ על-הגבעות:

ט דומה דודי לצבי או לעפר האילים

הנה-נה עומד אתר כתלנו

משגיח מן-החלונות מציץ מן-התרכים:

י ענה דודי ואמר לי

רש"י

(ח) קול דודי - חוזר המשוור על הראשונות, כאדם שקצר דבריו וחוזר ואומר: לא אמרתי לפניכם ראשית הדברים, הוא התחיל ואמר 'הביאני המלך תדרי' ולא ספר היאך פקדם במצרים בלשון חבה ועקשיו חוזר ואומר: משיכה זו שאמרתי לכם, שמשכני דודי נרצתי אחרי, כך היתה: גואש הייתי ואמרת לנאלה עד תם ארבע מאות שנה שגאמרו בין התרים. קול דודי הנה-נה בא - לפני תקץ.

דעת מקרא

קריאת הדוד לרעייתו ותשובתה

(ב ח-יז)

(ח) קול דודי - הוא ספור הרעיה, המספרת על דודה, ומה-שאמר לה - 'קול דודי', הוא משפט בפני עצמו. כלומר: שמעתי את-קול דודי, והפננה, קול צעדי על ההרים והגבעות. הנה-נה בא - אמרה 'זה' לחיזוק, כלומר: מפירה אני היטב את-קולו, ויודעת כי זה הבא ולא אחר. מדלג וגו' - 'מדלג' מקביל ל'מקפץ', ו'הרים' מקבילים ל'גבעות'.

(ט) דומה דודי לצבי - בקלות תנועתו על ההרים (עי' ש"ב ב יח; דה"א ט יג). לעפר - עפר הוא צבי או איל רך בשנים כמו טלה בבכשים ונדי

11 ואפשר שחבת 'זה' כאן אינה כינוי הרמו, אלא מלת נחץ, שמחזקת את חבת 'הנה', כמו חבת 'זה' בביטוי 'למה-זה'.
12 'כתל' מלה יחידה בעברית שבמקרא ומצויה בארמית שבדניאל ועזרא, וריגלה בלשון חז"ל.
13 וכן: ראך אליך ושינחו אליך יהבוננו (יש' יד טו); הביט ה'... ראה... השגית (תה' לג יב ג). ואין משמעות פועל זה במקרא כמשמעותו בלשוננו היום.
14 'הציץ' במשמעות של 'הביט' נמצא במקרא רק כאן, ואפשר שכמו ששורש 'בט' נאמר בצמיחה ובראייה, כך גם שורש 'ציץ' הדומה לו במשמעותו.
15 וריגלים לומר ש'חרכים' הם סדקים וחריצים קטנים מן החלונות.
16 בטבע הצביים והאילים - שאלהים דימתה הרעיה את דודה - שכשמתחילים לחזר אחר בנות מינם חולכת הזהירות מהם, ומתקרבים לפעמים ליישובי בני אדם לחפש את הצבאות או האילים.

קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך:

יא כי הגה הסתו עבר הגשם חלף הלך לו:

יב הנצנים נראו בארץ עת הזמר הגיע

רש"י

בגין אב לכלם: וענו הלויים (דב' כו יד), ואמר לי - על-ידי משה. קומי לך - אעלה אתכם מעני מצרים (שמ' ג יז).
(יא) הגה הסתו עבר - אין עקשו טרח בדרך. סתו - חרף. תרגום חרף - סתוא (בר' ח כב). (יב) הנצנים נראו בארץ - קרבו ימי החמה שהאילנות מוציאים פרחים והולכי דרכים מתענגים לראותם. עת הזמר הגיע - שהעופות נותנין זמר

דעת מקרא

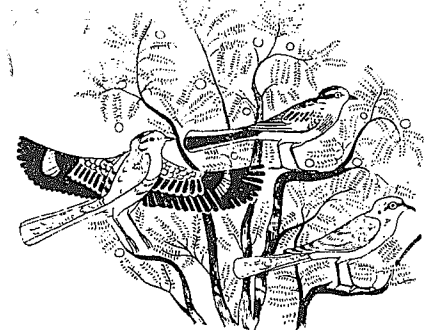
כלומר: נסתלק לגמרי: חלף הלך, תמורת חלף והלך, והוא דרך פיוט.
(יב) הנצנים - הפרחים. 'נצן' מלה יחידאה במקרא, ומסתבר שהיא קרובה אל לשון: והיא כפרחת עלתה נצה (בר' מ ט), ואפשר שפירחי השדה נתכנו 'נצנים' על-שם שהם מנצצים ומאירים בגוניהם השונים¹⁹. עת הזמר - הזמרה, והפגנה לצפרים המזמרות, ומתאים לאמור בצלע המקבילה. יש אמרים שזמר הוא שם עוף המזמר בקול נעים, והוא מן העופות הנוודים, כמו 'תור' המקביל לו, והיא המשמעות הרגילה בלשוננו היום²⁰. הגיע - לשון זכר, ואפשר שמוסב על

נצנים - כלנית וצבונני

(דב' כא ז); וישן איוב ויאמר (איוב ג ב. עי' שם בידעת מקרא). ואפשר שהפגנה לאמירת הדבר בנעימת-שיר. קומי לך - 'לך' לשון רוח ושהול, כמו: לך-לך (בר' יב א) ועוד (ועי' לעיל א ח). רעיתי יפתי - דבור של חבה ואמור בלשון פיוט וחבה במקום 'רעיתי היפה'. ולכי לך - פגנתו: אתרי (יר' ב ב ועוד)²¹.

(יא) כי-הגה - כלומר: השעה יפה להליכה. לפי ש... הסתו - זמרת הגשמים (בערות התקבלת) החרף. תרגום של חרף 'סתוא' (בר' ח כב ועוד הרבה). וכן בלשון ארמית של חז"ל¹⁸. חלף הלך לו -

צפורי שיר - זמרים (קטע מציור מצרי)

17 וכי"ב הוא גם בטבע הצבי והאילל שהם נודדים תחילה בנפרד ולאחר מכן זוגות זוגות. וראה הערה קודמת ומבוא לספר.
18 ואינם ימי תשרי, מרחשון וכסלו, כרגיל בלשוננו.
19 ואפשר שפסוקים יב-יג מסדרים את הדברים לפי סדרם בימי השנה: הופעת פרחי האביב, זמרת הצפורים בעת קינון, חגיגת פגי התאנה ופתיחת ניצת הגפן.
20 א. ועי' עוד יר' ח ז: תור וסיו ועוד שמרו את עת בואנה.
ב. ויש אמרים ש'זמר' הוא 'זמיר הירדן', הדוגר בגאון הירדן או 'הזמיר המנומר', העובר את הארץ באביב. והצד השווה לצפורים האלה שזמרתן שופעת עריבות.

וקול התור נשמע בארצנו:

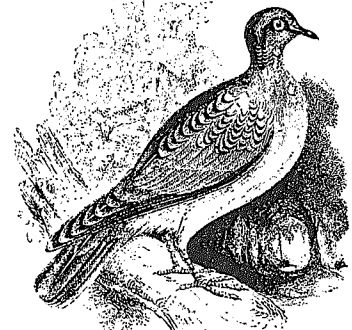
יג התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח

רש"י

וקול ערב להולכי דרכים. וקול התור-כמשמעו, תורים ובני יונה, דרך העופות להיות משוררים ומצפצפים בימי ניסן.
(יג) התאנה חנטה פגיה - כמשמעו. והגפנים סמדר - כמשמעו. וקול התור נשמע בארצנו: ונקרים כל-ענבה לעצמה קרויה סמדר. כל-הענן הזה, לפי פשוטו, לשון חבת פתוי שבחור מרצה את-ארוסתו לילך אתריו. כן עשה לי דודי:

דעת מקרא

פרחים ועירים עטויי עטיפה משתפת. לראם מרחוק נראים הפנים כעין אנשים קטנים (ראה ציור). במשך הזמן מבשילים הפרחים והופכים לפרות ועירים, והמעטפת שעטפה אותם הופכת לצפת הפרי. חנטה - הוציאה מתוכה. והגפנים סמדר - כלומר: הגפנים חנטו סמדר, היא נצת הגפן הזעירה הזעירה באשכולות (ראה ציור)²². כאשר נפתחת כפת העטיף המכסה את-הפרח, נודף ריחם העדין של פרחי הגפן, ועל זה נאמר: פתח הסמדר (להלן ז יג). נתנו ריח - הפיצו ריח

תור

'הזמיר', כלומר: הגה העת אשר הזמר הגיע²¹. התור - הוא העוף דמוי תינה Streptopelia turtur הנזכר לרב ביחד עם תינה (תורים ובני יונה בעניני תקרבנות פעמים רבות). והוא מן העופות הנוודים הבאים אל ארצנו באביב (יר' ח ז)²². נשמע - הוא פעל עבר (נקודו פתח) כמו כל-הפעלים שבפנינו.

(יג) התאנה חנטה פגיה - לאחר שפיץ התאנה מתכסה בעלים, היא מוציאה מתוכה, בראשית האביב, פגים, שהם צבורים צבורים של מאות

תאנה

ג. ויש אמרים שעת הזמיר הוא עת כריתת השריגים הישנים של הגפן (ועי' ויק' כה ג-ד). אך יש לטעון כנגד פירוש זה שהזמירה נעשית בחורף, בעוד שכל העניין בכתובים אלה מדבר באביב.
21 אולם לפי הטעמים נראה ש'עת' נסמכת ל'זמיר' ואולי באה כאן 'עת' בלשון זכר על דרך זרות. ואפשר שנאמר 'הגיע' לפי מינו של הסומך ולא של הגסמך. לשינוי מעין זה קוראים המדקדקים גריחה ('אטרקציה' בלעז).
22 שם עוף זה הוא כצליל המייתי: תור-תור.
23 א. מהמקראות משמע שתפרחת הגפן קרויה 'סמדר' (תרגום 'נצה' ביש' יח - סמדר), כשם שתפרחת התאנה קרויה 'פג'. ב. בדיקה מקרוב של כל אחד מהפרחים הזעירים של הגפן מראה מבנה מיוחד של עלי ח זיפה המכסים את הפרח כמין כיפה, שאינם מצוי ביתר הפרחים. ואמנם הוראת 'סמדר' בסורית: עמידה הפוכה.
ג. בחפירות חצור נמצא קנקן ועליו כתוב 'סמדר'. ושיער יגאל ידין כי הקנקן הכיל יין שנעשה מסמדר (ראה 'חצור' א', ע' 69 ואילך. ידין מביא שם את שימושו של 'סמדר' בלשון חז"ל).

קומי לְכִי רַעֲיָתִי יִפְתֵי וְלִכְי־לְךָ: ס
יֹונָתִי בַחֲגוּי הַסְּלַע בְּסֹתֶר הַמְּדֻרָּה
הֶרְאִינִי אֶת־מְרְאִיךָ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ

ר ש"י

[א] עֲנֵה דוֹדִי - על ידי מִשְׁהָ. וְאָמַר לִי - על ידי אֶהְרֹן. קוֹמִי לְךָ - ירוני עֲצִמְךָ (ש"י יא ב), וְשָׁאַלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעֲיָהוּ.

[יא] כִּי־הִנֵּה הִסְתוּ עֲבָר - אלו ארבע מאות שָׁנָה, דְּלִגְמִים לְמַגוֹתֵם מִשְׁנֹלֵד יִצְחָק. הַגִּלְשֵׁם - שְׁהוּא טְרַחֲוִתוֹ שֶׁל סֶטוּ, חֶלֶף וְהֶלֶף כֵּלּוּ, כְּלוֹמַר: שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה שֶׁל קִשֵׁי הַשְּׁעָבּוֹד נְגוּרוּ עָלֵיכֶם וְהָלַכְוּ לָהֶם. מִשְׁנֹלֵדֶיהָ מֵרִים הַקִּשׁוּ הַמְצָרִים שֶׁעָבּוֹד כָּל־יִשְׂרָאֵל וְלִכְךָ נִקְרָאֵת מֵרִים עַל שְׁמֵרֹוּם.

[יב] הַנְּצֻנִים נָרְאוּ בְּאַרְץ - הרי מִשְׁהָ וְאֶהְרֹן מוֹכִנִים לָכֶם לְכָל־צָרְכֵיכֶם. עַת הַנְּמִיר הִגִּיעַ - שְׁאַתֶּם עֲתִידִים לומר שְׂרָה עַל הַיָּם. וְקוֹל הַתּוֹר - קוֹל הַתּוֹר הַגָּדוֹל. דָּבָר אַחֵר 'קוֹל הַתּוֹר', קוֹל שְׁהִיַע זְמַן יִצְיָאֲתְכֶם מִמְצָרִים.

[יג] הַתְּאֵנָה חֲנוּטָה פְּנִיָה - הִיַע זְמַן שֶׁל בַּפּוֹרִים לְקָרַב שֶׁחַכְסוּ לְאַרְץ. וְהַגִּפְסִים סְמֶדֶר - קָרַב זְמַן נִסְכֵי הַיָּיִן. דָּבָר אַחֵר, כְּשֵׁרִים שְׂבָכֶם חֲנוּט וְהַנְּצוּ לְפָנַי מַעֲשִׂים טוֹבִים וְהִרְחִיחוּ רֵיחַ טוֹב. קוֹמִי לְךָ - כִּתִּיב

דעת מקרא

(לַסְּמֶדֶר רֵיחַ טוֹב). קוֹמִי לְךָ וּגוֹ - מִסִּים אֶת־קְרִיאָתוֹ לְרַעֲיָתוֹ בְּלִשׁוֹן שְׁפַתָּה בְּהַ בְּפִסּוּק א 24.

(יד) מִסְתַּבֵּר שֶׁהֲרַעְיָה לֹא עֲנָתָה לְדוֹדָהָ עַל בִּקְשָׁתוֹ שֶׁבְּפִסּוּקִים הַקּוֹדְמִים, וְאַף הִסְתַּבֵּרָה מִמְּנוּ שֶׁלֹא יִרְאָנָה דְרָךְ הַחֲלוּן, וְהַדוּד קוֹרָא לָהּ וְאָמַר: יוֹנָתִי בַחֲגוּי הַסְּלַע - דְרָךְ 'יוֹנָת הַסְּלַעִים' (Columba livia) 25 לָקַח בְּנִקְיִי הַסְּלַעִים (ע"י יר' מח כח). הַיּוֹנָת הִיא בְּשִׂירָה סֶמֶל הַתֵּם, הַצְּנִיעוּת וְהַנְּאֻמָּנוּת לְבָן זִנְגָה. דָּמָה הַדוּד אֶת־רַעֲיָתוֹ הַצְּנוּעָה הַמְּסִתֶּתֶת בְּסַנּוֹת בִּיתָה לְיוֹנָת הַמְּסִתֶּתֶת בֵּין הַסְּלַעִים. חֲגוּי הַסְּלַע - לְפִי עֲנָנִים הֵם חָרִים שֶׁבְּסְלַע 26. בְּסֹתֶר הַמְּדֻרָּה -

24 'לכִי כתיב, והיא הצורה העתיקה תמורת 'לך' (וכיוצא בזה במ"ב ד ב).
25 יונת סלעים זו תוארה בתה' סח יד: כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ. והשווה עוד יר' מח כח: כינונה תקנן בעברי פי פחת.
26 נמצא ציורן זה בענין דומה ביר' מט טז ובעוב' א ג. ויותר לא נמצא 'הגו' במקרא ולא נתברר מקורה של מלה זו.
27 חוץ מאלו אין שורש דרג במקרא. תרגום של 'מעלות' (ש"י כ כג) - דרגין.

כִּי־קוֹלְךָ עָרַב וּמְרְאִיךָ נְאוּהָ: ס
טו אַחְזוּ־לָנוּ שִׁעְלִים שִׁעְלִים קָטָנִים מַחְבְּלִים כְּרַמִּים
וּכְרַמֵּינוּ סְמֶדֶר:

טו דוֹדִי לִי וְנָנִי לוֹ

ר ש"י

קָצָה - קָצוּי, וְכֵן: וַיִּכְרַת אֶת־מְדוּיָהֶם (ש"ב י ד). הַמְּדֻרָּה - אִישְׁקוּלִישׁ בַּלְעִי, כְּשִׁעוּשֵׁין קְרִיץ סְבִיבוֹת הַמְּדוּלִים וְשׁוֹפְכִים עֶפְר לְמַעְלָה לְהַגְבִּיהַ תְּתַל סְבִיב, עוֹשִׂין אוֹתוֹ מְדֻרָּוֹת זו לְמַעְלָה מֵאוּ. בְּסֹתֶר הַמְּדֻרָּה - פְּעָמִים שִׁישׁ בְּהֵן חָרִים וְנִכְנָסִים שָׁם שָׂרְצִים וְעוֹפוֹת.

(טו) אַחְזוּ־לָנוּ שִׁעְלִים - שְׁמַע הַקּוֹדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת־קוֹלֵם וַצֹּנָה אֶת־הַיָּם וְשִׁטְפֶם. זֶהוּ אַחְזוּ לָנוּ הַשּׁוֹעְלִים הַלְלוּ הַקָּטָנִים עִם הַגְּדוֹלִים, שְׁאַף הַקָּטָנִים הִיוּ מַחְבְּלִים אֶת־הַכְּרַמִּים בְּעוֹד 'בְּרַמְיָנוּ סְמֶדֶר' שֶׁהַעֲבִים דַּקִּים. כְּשֶׁהִיָּתָה בַת יִשְׂרָאֵל יוֹלְדָת וְכַר

דעת מקרא

הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ - לְשׁוֹן פִּיטַת־חַתַּח: הַיַּחֲזִי לִי לְרִאֲוֹתְךָ וְדַבְרֵי עַמִּי 28. עָרַב - נָעִים לְאֹזֶן. נְאוּהָ - נַחֲמֵד לְעִזּוֹ.

(טו) אַחְזוּ וּגוֹ - זוֹ תְּשׁוּבַת הַרְעִיָה: לְפִי שְׂבָקֵשׁ 'הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ', עוֹנָה לוֹ בְּשִׁיר עַל שׁוֹעְלִים. וְאַפְשָׁר שֶׁרוּצָה לוֹמַר בְּזֶה, שְׂאִין הִיא יְכֹלָה לְלַכֵּת אֹתוֹ כְּבִבְקָשָׁתוֹ: קוֹמִי לְךָ ... וְלִכְי־לְךָ, לְפִי שִׁעְלִיָּה לְשָׁמַר אֶת־הַכְּרַמִּים מִפְּנֵי הַשּׁוֹעְלִים. אַחְזוּ - הוּא צְוּוּי. שׁוֹמְרֵי הַכְּרָם מְצוּיִם (לְפּוֹעְלִים אוֹ לְכָל־הַשּׁוֹמְעִ) שִׁי־אֲחֻזוּ אֶת־הַשּׁוֹעְלִים וְיִתְּשׂוּם. שׁוֹעְלִים - מְסַתֵּבֵר שְׂכָאֵן הַפְּנִיָה ל־Jackal (Canis aureus) הַקְּרוּי בְּיַמֵּינוּ 'תַּן' 29. לָנוּ - בְּשִׁבְלֵנוּ, לְטוֹכְתָנוּ. מַחְבְּלִים

שועל (תן)

מִפְּנֵי הַשּׁוֹעְלִים, הַמְּתַאוּיִם לְאֹכַל אֶת־הַסְּמֶדֶר. (טו) דוֹדִי לִי - הוֹסִיפָה פִּסּוּק זֶה לְהוֹדִיעַ לְדוֹדָהָ,

28 א. אֶת־מְרַאֲיֶךָ - וּמְרַאֲיֶךָ - בשתי הפעמים כתוב 'מראיך' ביו"ד, אלא שבפעם הראשונה מנוקד פתח וחיריק, ובפעם השנייה מנוקד צירה ויוד' בזה (או שהיו"ד יתירה בכתב בלבד ואינה בקרי). ושתי הצורות הן לשון יחיד: כינוי לנוכחת של 'מראה'. והיו"ד משורש המלה. וכיוצא בזה: והלך בדרכי לבן ו ב מ ר א י (כתיב, ובמראה קרי) עיניך (קה' יא ט); אלוה עושי (איוב לה י ועי' שם בפירושו). ועוד הרבה במקרא.
ב. ואפשר לומר, שבפעם השנייה ניקוד 'מראיך' בצירה, לפי שבא אחריו 'נאוה' בלשון יחיד, מה שאין כן 'את־מראיך' שאין הכרעה ברורה אם הוא לשון יחיד או רבים.
29 א. 'מנים' במקרא הם חיות אחרות, ולא מה שקרוי בימינו 'תן' (עי' פליקס, חזי של התנ"ך, עמ' 36, 51).
ב. אפשר ששלוש מאות השועלים שלכד שמשון (שופ' טו ד) נלכדו אף הם בין הכרמים.
ג. 'תן'־שועל זה אוכל הכל, גם פירות וגם ניצני פרחים.

הַרְעָה בְּשׁוֹשָׁנִים:

י' עַד שִׁפּוֹחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים

סב' דְּמַה-לָּךְ דּוֹדִי לְצַבִּי אֹו לְעַפְרַת הָאֵילִים

עַל-הָרִי בְּתָר: ס

ר ש"י

ממנו, ולא צוה אלא לי: עשו פסח, קדשו בכורות, עשו משכן, הקריבו עולות, ולא תבע מאמה אחרת. ואני לו - כל-צרכי תבעתי ממנו ולא ממאלהים אחרים. הרעה - את-צאנו בשושנים, במרעה טוב וגוח ונפה.

(יז) עד שפוח היום - מוסב למקרא של מעלה בְּתָר - לשון חלקה והפלגה.

דעת מקרא

שהיא עומדת בנאמנותה לו, אף על פי שבפעם הזאת סרבה ללכת אחריו. דודי לי ואני לו - אפשר שבגלשוני זאת יש פגנה לומר, שבאהבתם הם רואים עצמם שנים זה לזה, ואין אחד מושל בשני. הרעה בשושנים - מסתבר שהפגנה, שהיא חשה ברית שושנים הודרך מדודה, ואומרת שרית זה בא מן השושנים שביניהם הוא רועה³⁰.

(יז) עד שפוח היום - לא נתברר פרושו, ולפי

לסכום השיר:

שיר זה הוא ספורתה של הרעיה על מה-שארע בינה לבין דודה. הוא בקשה ללכת אחריו והיא סרבה לו. בספור זה מובאים כלשונם דברי הדוד הנאמרים גם הם בשיר, ואנו שומעים את-שירי הדוד מושרים בפי הרעיה אשר סרבה לו. השיר מצרף מתמשה שירים: הראשון והשנים האחרונים דברי הרעיה, והשנים שבאמצע דברי הדוד. השיר הראשון - דברי הרעיה אל השומעים (פסוקים ח ט והחצי הראשון של פסוק י), והוא משמש כעין פתיחה לכל-השיר כולו וגם החלטה המקשרת את-כל-השירים. תכנו של שיר זה הוא ריצת הדוד אל-חלונות רעייתו. השיר השני (מן החצי השני של פסוק י עד סוף פסוק יג) הוא שיר התאביב הנמתן בתוך מסגרת של קריאה לרעיה. בשיר זה מדבר הדוד על לב רעייתו, אולם היא אינה נענית לו ואף מסתתרת מפניו. לפיכך שר הדוד שיר שני על היונה (יז). על שיר היונה עונה הרעיה בשיר השועלים (טו). על כל-פנים הרעיה עונה לדודה לפי דרכו: הוא שר לה על יונה (סמל התם), והיא שרה על שועלים (סמל הערמה). אולם סרובה של הרעיה אינו בלב שלם, אלא 'שמאל דוחה וימין מקרבת'. לפיכך סימה הרעיה בשיר נאמנות לדודה, ומדמה אותו לצבאי על הרי בתר. אפשר

³⁰ כאן חזרה הרעיה ודימתה את הדוד לצבאי הרועה בין השושנים הריחניות, ומעין זה נאמר להלן: תאומי צביה הרועים בשושנים (ד ה).

³¹ אך השווה יר' ו ד: כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, משם נראה שמדובר בסמוך לשקיעת החמה.

³² דומה לכינוי 'הרי בתר' 'הבתרון' (ש"ב ב כט), והוא כנראה כינוי למורדות המשתפלים לעמק הירדן מהרי הגלעד.

עַל-מִשְׁכָּבִי בְּלִילוֹת

א בקשתי את שאהבה נפשי

בקשתיו ולא מצאתיו:

ב אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות

אבקשה את שאהבה נפשי

בקשתיו ולא מצאתיו:

ג מצאוני השמרים הסבבים בעיר

ר ש"י

(א) על-משכבי בלילות - בצר לי, שישבתי אפלה כל-שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל נזופים (דב' ב יז). בקשתיו ולא מצאתיו - כי לא אעלה בקרבך (שמי' לג א); כי אינני בקרבכם (דב' א מב).

(ב) אקומה נא וגו' אבקשה - ויחל משה (שמי' לב יא); אעלה אל-ה' (שם לב ב).

(ג) מצאוני השמרים - (אלו) משה ואהרן, את שאהבה נפשי ראיתם - מה מצאתם בפניו.

דעת מקרא

שבכנתי הפיוטי 'הרי בתר' יש רמז לפרידתה מדודה עמה, ואף על פי כן 'דודי לי ואני לו'. השיר כולו מיסם בגלשוני מעין הפתיחה: הדוד המדלג על ההרים בצבאי. ועל פי ה'דגומה' מתפרש שיר זה כקריאת הקב"ה אל כנסת ישראל, השרויה בשעבוד מצרים, להשליף מעליהם את-תועבות מצרים, ולכונן את-לבם אל ה' להיות מוכנים לנאלה עוד בטרם ישלם הקץ ('מדלג על ההרים'). 'השועלים' הם הרשעים שבדור המדבר, שגרמו לסלוק השכינה מישראל. ובדרך דומה אפשר לפרש שיר זה גם על שעבוד הפלכיות וקריאת הקב"ה אל כנסת ישראל להיות ראויה לנאלה. והשועלים הם המעצבים את-הנאלה במעשיהם הרעים, המלאים צביעות ומרמה, שהם מתראים כיראי שמים ובאמת אינם אלא בורים ועמי הארץ, שלא שמשו כל-צרכם ומטעים את-העם.

התלום הטוב

(ג א-ה)

(א) על-משכבי בלילות - תבות אלו משמעותן כפולה: על משתי ובחלומי. בקשתי את שאהבה נפשי - בקשתי את-דודי (עי' לעיל א ג), וכונת הכתוב בחלומי בקשתי את-דודי על משכבי. בקשתיו - החזרה 'בקשתי' לאחר 'בקשתי' משמעה, שבקשה וחזרה ובקשה. (ב) אקומה נא - לשון משאלה. אולם בחלום - המתעבה והמעשה מתערבבים ומתמזגים. לפיכך 'אקומה נא' פרושו: ראיתי בחלומי ותגה אני תפצה לקום וכבר אני קמה. ואסובבה בעיר - אתחלף בעיר הלוחך ושוב. הצורה 'ואסובבה' מורה על

רצון ומעשה כאחד כמו: אקומה נא. בשוקים - שוקים רבוי מן שוק. מסתבר שבגלשוני מקרא שוק הוא הנקרא בימינו רחוב (עי' מש' טו). וברחבות - רחוב בגלשוני מקרא ובגלשוני משנה הוא הנקרא בימינו 'כפר'. אבקשה - החלפתי לבקש ובקשתי (על דרך שנתבארת אצל 'אקומה נא ואסובבה'). בקשתיו - כאן אמרה 'בקשתי' בגלשוני עבר לפי שנה ספור המעשה בלבד, ולא כמו 'אבקשה' שלפניו שכולל גם את-הרצון.

(ג) מצאוני - כנגד 'לא מצאתיו' שבסוף הפסוק הקודם: אני לא מצאתי אצל אחרים מצאו אותי.